

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)

1. marts 2012 *

»Rammeaftalen vedrørende deltidsarbejde — begrebet »deltidsansatte, der har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold« — dommere, der arbejder på deltid, og som aflønnes på grundlag af daglige honorarer — afvisning af at tildele pension«

I sag C-393/10,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Supreme Court of the United Kingdom (Det Forenede Kongerige) ved afgørelse af 28. juli 2010, indgået til Domstolen den 4. august 2010, i sagen:

Dermod Patrick O'Brien

mod

Ministry of Justice, tidligere Department for Constitutional Affairs,

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, J.N. Cunha Rodrigues, og dommerne U. Lohmus, A. Rosas, A. Ó Caoimh og A. Arabadjiev (refererende dommer),

generaladvokat: J. Kokott

justitssekretær: fuldmægtig C. Strömholm,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 8. september 2011,

efter at der er afgivet indlæg af:

- D.P. O'Brien ved R. Allen, QC, og barrister R. Crasnow
- Council of Immigration Judges ved barrister I. Rogers
- Det Forenede Kongeriges regering ved S. Behzadi-Spencer, som befuldmægtiget, bistået af T. Ward, QC
- Irland ved D. O'Hagan, som befuldmægtiget, bistået af barrister B. Doherty
- den lettiske regering ved M. Borkoveca, Z. Rasnača og I. Kalniņš, som befuldmægtigede

* Processprog: engelsk.

— den portugisiske regering ved L. Inez Fernandes, som befuldmægtiget

— Europa-Kommissionen ved M. van Beek og N. Yerrell, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 17. november 2011,

afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af § 2, stk. 1, i rammeaftalen om deltidsarbejde, der er indgået den 6. juni 1997 (herefter »rammeaftalen om deltidsarbejde«), og som findes i bilaget til Rådets direktiv 97/81/EF af 15. december 1997 om rammeaftalen vedrørende deltidsarbejde, der er indgået af UNICE, CEEP og EFS (EFT L 14, s. 9), som ændret ved Rådets direktiv 98/23/EF af 7. april 1998 (EFT L 131, s. 10, herefter »direktiv 97/81«).
- 2 Anmodningen er blevet indgivet under en sag, der føres af Dermot Patrick O'Brien, Oueen's Counsel og tidligere recorder i Crown Court mod Ministry of Justice, tidligere Department for Constitutional Affairs, vedrørende sidstnævntes afslag på at tildele Dermot Patrick O'Brien pension beregnet pro rata temporis i forhold til den pension, som en fuldtidsdommer, der går på pension som 65-årig, og som har udført samme arbejde som Dermot Patrick O'Brien, har ret til.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 I henhold til direktiv 98/23, som udvider direktiv 97/81 til også at omfatte Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirland, udløb denne medlemsstats frist for at gennemføre direktivet den 7. april 2000.
- 4 I artikel 1 i direktiv 97/81 præciseres det, at direktivet har til formål at iværksætte rammeaftalen vedrørende deltidsarbejde.
- 5 Af 11. betragtning til direktivet fremgår følgende:

»[D]e underskrivende parter har ønsket at indgå en rammeaftale om deltidsarbejde og har opregnet de generelle principper og minimumskravene for deltidsarbejde; de har givet udtryk for, at de er villige til at skabe en generel ramme, som skal have til formål at sikre, at der ikke diskrimineres mod deltidsansatte, og medvirke til at fremme mulighederne for deltidsarbejde på et grundlag, der er acceptabelt for såvel arbejdsgiverne som arbejdstagerne.«
- 6 16. betragtning til direktivet er affattet som følger:

»[M]ed hensyn til de begreber, der anvendes i rammeaftalen [om deltidsarbejde], uden at de er nøje defineret der, overlades det efter dette direktiv til medlemsstaterne at definere disse begreber i overensstemmelse med national ret og/eller praksis, som det er tilfældet med andre direktiver, der er vedtaget på det sociale område, og hvor der anvendes tilsvarende begreber, under forudsætning af at de pågældende definitioner er i overensstemmelse med rammeaftalens indhold.«
- 7 De følgende bestemmelser i rammeaftalen om deltidsarbejde er relevante for hovedsagen:

»§ 1: Formål

Formålet med nærværende rammeaftale er:

- a) at skabe grundlag for en fjernelse af forskelsbehandling af deltidsansatte og en forbedring af kvaliteten af deltidsarbejde
- b) at lette udviklingen af deltidsarbejde på frivillig basis og bidrage til en fleksibel tilrettelæggelse af arbejdstiden på en måde, der tager hensyn til behovene hos arbejdsgivere og arbejdstagere.

§ 2: Anvendelsesområde

1. Denne aftale finder anvendelse på alle deltidsansatte, der har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold, som er defineret ved lov, kollektiv overenskomst eller gældende praksis i den enkelte medlemsstat.
2. Medlemsstaterne kan, efter høring af arbejdsmarkedets parter i overensstemmelse med national lovgivning, kollektive aftaler eller praksis, og/eller arbejdsmarkedets parter [...] på passende niveau i overensstemmelse med national arbejdsmarkedspraksis af objektive grunde helt eller delvist undtage deltidsansatte, der arbejder som løst ansatte, fra denne aftales bestemmelser. Sådanne undtagelser bør tages op til overvejelse med jævne mellemrum med henblik på at fastlægge, om de objektive grunde herfor stadig er til stede.

§ 3: Definitioner

I denne aftale forstås ved:

- 1) »deltidsansat« en ansat, hvis normale arbejdstid, beregnet på en ugentlig basis eller i gennemsnit over en ansættelsesperiode på op til et år, er lavere end den normale arbejdstid for en sammenlignelig fuldtidsansat
- 2) »en sammenlignelig fuldtidsansat« en fuldtidsansat i samme virksomhed, der har samme type ansættelseskontrakt eller ansættelsesforhold, og som er involveret i samme eller tilsvarende arbejde/beskæftigelse, idet der tages hensyn til andre forhold, der kan omfatte anciennitet, kvalifikationer/færdigheder.

[...]

§ 4: Princippet om ikke-forskelsbehandling

1. Hvad angår ansættelsesvilkår må deltidsansatte ikke behandles på en mindre gunstig måde end sammenlignelige fuldtidsansatte, udelukkende fordi de arbejder på deltid, medmindre forskelsbehandlingen er begrundet i objektive forhold.
2. Hvor det er hensigtsmæssigt, gælder princippet om pro rata temporis.
3. Gennemførelsesbestemmelserne til efterlevelse af denne artikel defineres af medlemsstaterne og/eller arbejdsmarkedets parter under hensyntagen til fællesskabsret, national ret, kollektive aftaler og praksis.
4. Når det er berettiget af objektive grunde, kan medlemsstaterne, efter høring af arbejdsmarkedets parter i overensstemmelse med national lovgivning eller praksis, og/eller arbejdsmarkedets parter [...], hvor det er hensigtsmæssigt, gøre adgangen til særlige ansættelsesvilkår afhængig af betingelser, såsom anciennitet, arbejdstid eller indtjening. Betingelser i relation til deltidsansattes adgang til særlige ansættelsesvilkår bør tages op til overvejelse med jævne mellemrum under hensyntagen til princippet om ikke-forskelsbehandling som anført i § 4, stk. 1.

[...]«

Nationale bestemmelser

- 8 Det Forenede Kongerige har gennemført direktiv 97/81 og rammeaftalen om deltidarbejde ved Part-time Workers (Prevention of Less Favourable Treatment) Regulations 2000 (herefter »Part-time Workers Regulations«), som blev vedtaget den 8. juni 2000 og trådte i kraft den 1. juli 2000.
- 9 Regulation 1, stk. 2, i Part-time Workers Regulations indeholder bl.a. følgende definitioner:

»Ved »ansættelseskontrakt« forstås en arbejdskontrakt eller en lærekontrakt, enten udtrykkelig eller stiltiende, og (hvis den er udtrykkelig) enten mundtlig eller skriftlig.

Ved »arbejdstager« forstås en person, som har indgået eller arbejder i henhold til eller (medmindre andet er fastsat i disse regulations) hvor beskæftigelsen er ophørt, arbejdede i henhold til:

- a) en ansættelseskontrakt, eller
- b) enhver anden kontrakt, enten udtrykkelig eller stiltiende, og (hvis den er udtrykkelig), uanset om den er mundtlig eller skriftlig, hvorved den pågældende person forpligter sig til personligt at udføre et arbejde eller levere ydelser til den anden part i kontrakten, hvis status i medfør af kontrakten ikke er som klient eller kunde af noget erhverv eller virksomhed udøvet af den pågældende person.«
- 10 Regulation 5 i Part-time Workers Regulations forbyder ubegrundet ringere behandling af deltidsansatte.
- 11 I del IV i Part-time Workers Regulations med overskriften »Særlige personkategorier« bestemmer Regulation 12, der har overskriften »Ansættelse under Kronen«, i stk. 1, at disse regulations finder anvendelse på ansættelse under Kronen og på personer, der er ansat under Kronen, på samme måde som de finder anvendelse på anden ansættelse og andre ansatte og arbejdstagere. Regulation 12, stk. 2, præciserer, at der ved »ansættelse under Kronen« forstås ansættelse under eller i interesse af et regeringskontor eller af enhver embedsmand eller ethvert organ, der udøver funktioner under Kronen i medfør af en lovbestemmelse.
- 12 Regulation 17 i Part-time Workers Regulations, der har overskriften »Indehavere af dommerembeder«, bestemmer, at disse regulations ikke gælder for »en person, som i sin egenskab af indehaver af et dommerembede aflønnes på grundlag af daglige honorarer«.
- 13 Section 21 i Courts Act 1971 bestemte i sin oprindelige affattelse følgende:

»1) Hendes Majestæt kan fra tid til anden udnævne kvalificerede personer, benævnt recorders, til at fungere som deltidsdommere i Crown Court og til at udføre sådanne andre dømmende funktioner, som kan tillægges dem i henhold til denne eller anden lovbestemmelse.

2) Som recorder kan kun udnævnes personer, der er anbefalet til Hendes Majestæt af Lord Chancellor, og ingen person er kvalificeret til at blive udnævnt til recorder, medmindre han er barrister eller solicitor med mindst ti års erfaring.

3) Udnævnelsen af en person til recorder skal angive den periode, som han er udnævnt for, og hyppigheden og længden af de samlinger i den periode, hvor han er forpligtet til at påtage sig pligterne som recorder.

[...]

7) Fra midler, som Parlamentet har tildelt, udbetales der til recorders vederlag og godtgørelse, som fastsættes af Lord Chancellor med godkendelse fra Minister for the Civil Service [ministeren for offentlig forvaltning].«

- 14 Som det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, er pensionsordningen inden for retsvæsenet fortrinsvis reguleret ved Judicial Pensions Act 1981, som ændret ved Judicial Pensions and Retirement Act 1993. I henhold til denne lovs section 1, stk. 6, med senere ændringer, forstås ved »kvalificerende dommerembede« med henblik på adgang til retsvæsenets pensionsordning, ethvert embede, som er opregnet i bilag 1 til denne lov, såfremt embedet varetages på lønnet basis. Den forelæggende ret har desuden præciseret, at der ikke foreligger nogen udtrykkelig bestemmelse om pension for recorders eller andre dommere, der aflønnes på grundlag af daglige honorarer.
- 15 Det fremgår af sagsakterne, at Det Forenede Kongerige ikke har truffet foranstaltninger i henhold til § 2, stk. 2, i rammeaftalen om deltidsarbejde.

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- 16 Det fremgår af de sagsakter, som Domstolen råder over, at dommere i Det Forenede Kongerige historisk benævnes »personer, der varetager et embede«, og at de ikke arbejder inden for rammerne af en kontrakt.
- 17 I tiden efter Courts Act 1971 er antallet af deltidsdommere steget betragteligt. Blandt disse bør der sondres mellem dem, der aflønnes på grundlag af daglige honorarer, herunder recorders som Dermot Patrick O'Brien, og dem, der modtager fast løn. Recorders arbejder fortrinsvis i Crown Courts. Deres daglige vederlag svarer til en tyvendedel af lønnen for en fuldtidsbeskæftiget Circuit Judge. I modsætning til fuldtidsdommere og deltidsdommere med fast løn har recorders ikke ret til pension.
- 18 Dermot Patrick O'Brien fik advokatbeskikkelse i 1962 og blev udnævnt til Queen's Counsel i 1983. Han arbejdede som recorder fra 1978 og frem til sin pension i 2005, hvor han fyldte 65 år. Han anmodede derfor om pension beregnet pro rata temporis i forhold til den pension, som en Circuit Judge med fuldtidsbeskæftigelse, der gik på pension samtidig, ville have haft ret til, og påberåbte sig herved direktiv 97/81 samt rammeaftalen om deltidsarbejde. Department for Constitutional Affairs afviste anmodningen og anførte, at Dermot Patrick O'Brien ikke kunne gøre krav på pension.
- 19 Dermot Patrick O'Brien anlagde derefter sag ved Employment Tribunal i september 2005. Denne ret gav ham medhold, men han tabte appelsagen for Employment Appeal Tribunal med den begrundelse, at sagen var indbragt for sent for første instans. Dernæst blev det bestemt, at det materielle spørgsmål og spørgsmålet om tidsfristen begge skulle behandles af Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) som en prøvesag (»test case«). I december 2008 gav Court of Appeal Dermot Patrick O'Brien medhold vedrørende spørgsmålet om tidsfristen, men instruerede Employment Tribunal om ikke at give ham medhold vedrørende sagens realitet. Dermot Patrick O'Brien anlagde følgelig sag ved den forelæggende ret.
- 20 Denne ret har anført, at dommerembedet er et af de ældste og vigtigste embeder i national ret. Den har ligeledes understreget, at en recorder er indehaver af et embede med en høj grad af uafhængighed til at træffe afgørelser, og at han ikke er underlagt anvisninger fra nogen overordnet myndighed med hensyn til, hvordan han varetager sit embede som dommer. Supreme Court of the United Kingdom har ikke desto mindre understreget, at den er af den opfattelse, at dommerembedet besidder hovedparten af de elementer, der kendetegner et ansættelsesforhold.

- 21 Supreme Court of the United Kingdom har af Domstolens praksis udledt, at der ikke findes en entydig definition af begrebet »arbejdstager«. Denne ret har ligeledes anført, at virkningen af rammeaftalens § 2, stk. 1, sammenholdt med 16. betragtning til direktiv 97/81, er, at det overlades til national ret at fortolke begrebet »arbejdstager«, men at national ret ikke må fortrænge de underliggende principper for EU-retten, således at disse svækkes.
- 22 Den forelæggende ret er i tvivl om, hvorvidt tilladeligheden af forskelle mellem national ret og en eventuel EU-retlig bestemmelse skal vurderes ud fra nogle af eller samtlige følgende hensyn, nemlig for det første antallet af berørte personer, for det andet dommerstandens særlige stilling, for hvilken uafhængighed til at træffe afgørelser er et særligt træk, og for det tredje denne forskels mere eller mindre forsætlige karakter. Med hensyn til sidstnævnte har Supreme Court of the United Kingdom anført, at udelukkelsen i regulation 17 i Part-time Workers Regulations af deltidsdommere, der aflønnes på grundlag af daglige honorarer, forekommer at være en tilsigtet udelukkelse af en særlig kategori, idet deres kollegaer, der udfører det samme eller tilsvarende arbejde på fuldtid eller på deltid – men med fast løn – har ret til pension.
- 23 Supreme Court of the United Kingdom har under disse omstændigheder besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Tilkommer det national ret at fastslå, hvorvidt dommere som helhed betragtet er »ansatte, der har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold« i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i [...] § 2, stk. 1, [i rammeaftalen om deltidsarbejde] eller findes der en fællesskabsretlig bestemmelse, efter hvilken dette spørgsmål skal afgøres?
- 2) Hvis dommere som helhed betragtet er ansatte, der har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i [...] § 2, stk. 1, [i rammeaftalen om deltidsarbejde], er det da tilladeligt, at national ret sonderer a) mellem fuldtids- og deltidsdommere, eller b) mellem forskellige slags deltidsdommere med hensyn til pensioner?»

Om de præjudicielle spørgsmål

Formaliteten

- 24 Ifølge den lettiske regering er det tvivlsomt, om anmodningen om præjudiciel afgørelse kan antages til realitetsbehandling. Det er i strid med princippet om beskyttelse af den berettigede forventning og retssikkerhedsprincippet at anse direktiv 97/81 for at kunne finde anvendelse på faktiske omstændigheder, som fortrinsvis fandt sted inden direktivets ikrafttrædelse i Det Forenede Kongerige, og som kun fortsatte kort tid efter ikrafttrædelsen, for så vidt som den ret til pension, som Dermot Patrick O'Brien har påberåbt sig, er opstået efter udløbet af direktivets gennemførelsesfrist.
- 25 Hvad angår nævnte direktivs tidsmæssige anvendelse har Domstolen allerede udtalt, at en ny retsforordning, medmindre der er gjort undtagelse, finder øjeblikkelig anvendelse på endnu ikke indtrådte virkninger af en situation, der er opstået, mens den gamle regel var gældende. Domstolen har således fastslået, at beregningen af den anciennitet, der kræves for at opnå ret til pension, reguleres af bestemmelserne i dette direktiv, også hvad angår beskæftigelsesperioder, der ligger forud for direktivets ikrafttrædelse (dom af 10.6.2010, forenede sager C-395/08 og C-396/08, Bruno m.fl., Sml. I, s. 5119, præmis 53-55).
- 26 Anmodningen om præjudiciel afgørelse kan følgelig antages til realitetsbehandling.

Om realiteten

Det første spørgsmål

- 27 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om EU-retten skal fortolkes således, at det tilkommer medlemsstaterne at definere begrebet »[...]ansatte, der har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold« i § 2, stk. 1, i rammeaftalen om deltidsarbejde.
- 28 Det bemærkes, at det personelle anvendelsesområde for rammeaftalen om deltidsarbejde er defineret i aftalens § 2, stk. 1. I henhold til denne bestemmelse finder aftalen anvendelse »på alle deltidsansatte, der har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold, som er defineret ved lov, kollektiv aftale eller gældende praksis i den enkelte medlemsstat«. Hverken direktiv 97/81 eller rammeaftalen om deltidsarbejde indeholder en definition af begreberne »arbejdstager«, »ansættelseskontrakt« eller »ansættelsesforhold«.
- 29 Af 16. betragtning til direktiv 97/81 fremgår, at med hensyn til de begreber, der anvendes i rammeaftalen om deltidsarbejde, uden at de er nøje defineret der, overlades det efter direktiv 97/81 til medlemsstaterne at definere disse begreber i overensstemmelse med national ret og/eller praksis, som det er tilfældet med andre direktiver, der er vedtaget på det sociale område, og hvor der anvendes tilsvarende begreber, under forudsætning af at de pågældende definitioner er i overensstemmelse med rammeaftalens indhold.
- 30 Parterne i hovedsagen, samtlige regeringer, der har afgivet indlæg, og Europa-Kommissionen er enige om, at begrebet arbejdstager i henhold til EU-retten ikke er entydigt, men afhænger af det retsområde, der er tale om (dom af 12.5.1998, sag C-85/96, Martínez Sala, Sml. I, s. 2691, præmis 31, og af 13.1.2004, sag C-256/01, Allonby, Sml. I, s. 873, præmis 63).
- 31 I det foreliggende tilfælde må det fastslås, som det fremgår af 11. betragtning til direktiv 97/81, at rammeaftalen om deltidsarbejde ikke har til formål at harmonisere alle nationale regler vedrørende ansættelseskontrakter og ansættelsesforhold for deltidsansatte, men udelukkende tilsigter at »skabe en generel ramme, som skal have til formål at sikre, at der ikke diskrimineres mod deltidsansatte«, ved at opregne generelle principper og minimumskrav.
- 32 Det følger af de ovenstående betragtninger, at EU-lovgiver ved vedtagelsen af dette direktiv har fastslået, at begrebet »deltidsansatte, der har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold«, skal fortolkes i henhold til national ret.
- 33 Domstolen har bekræftet denne tilgang og har herved anført, at en arbejdstager er omfattet af anvendelsesområdet for rammeaftalen om deltidsarbejde, såfremt den pågældende har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold, som er defineret ved lov, kollektiv overenskomst eller gældende praksis i den omhandlede medlemsstat (dom af 12.10.2004, sag C-313/02, Wippel, Sml. I, s. 9483, præmis 40).
- 34 Den skønsbeføjelse, som medlemsstaterne i henhold til direktiv 97/81 er tillagt med henblik på at definere de begreber, der anvendes i rammeaftalen om deltidsarbejde, er imidlertid ikke ubegrænset. Som generaladvokaten har anført i punkt 36 og 37 i forslaget til afgørelse, kan visse af rammeaftalens begreber defineres i overensstemmelse med national ret og/eller praksis på betingelse af, at de respekterer direktivets effektive virkning og de almindelige EU-retlige grundsætninger.
- 35 Medlemsstaterne kan nemlig ikke anvende en lovgivning, som kan bringe virkeliggørelsen af de mål, som forfølges med et direktiv, i fare, og som derfor kan fratage direktivets dets effektive virkning (jf. i denne retning dom af 28.4.2011, sag C-61/11 PPU, El Dridi, Sml. I, s. 3015, præmis 55).

- 36 En medlemsstat kan navnlig ikke, i strid med den effektive virkning af direktiv 97/81, vilkårligt udelukke visse kategorier af personer fra den beskyttelse, der er tilsigtet med direktivet og rammeaftalen om deltidsarbejde (jf. analogt om Rådets direktiv 1999/70/EF af 28.6.1999 om rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der er indgået af EFS, UNICE og CEEP (EFT L 175, s. 43, herefter »rammeaftalen om tidsbegrænset ansættelse«), dom af 13.9.2007, sag C-307/05, Del Cerro Alonso, Sml. I, s. 7109, præmis 29).
- 37 Denne fortolkning underbygges af bestemmelserne i disse to retsakter, som ikke indeholder noget holdepunkt for at antage, at visse kategorier af beskæftigelse skulle være udelukket fra deres anvendelsesområde. Som det fremgår af selve rammeaftalens § 2, stk. 1, er dens anvendelsesområde derimod defineret bredt, med en generel henvisning til alle deltidsansatte, der har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold, som er defineret ved lov, kollektiv aftale eller gældende praksis i den enkelte medlemsstat. Definitionen af begrebet »deltidsansat« som omhandlet i rammeaftalens § 3, stk. 1, omfatter alle arbejdstagere uden nogen sondring med hensyn til, om den pågældende arbejdsgiver henhører under den offentlige eller den private sektor (jf. analogt om rammeaftalen om tidsbegrænset ansættelse dom af 22.12.2010, forenede sager C-444/09 og C-456/09, Gavieiro Gavieiro og Iglesias Torres Adeneler, Sml. I, s. 14031, præmis 39 og 40 og den deri nævnte retspraksis).
- 38 Det bemærkes – således som Kommissionen har gjort gældende – at definitionen af »[...]ansatte, der har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold« som omhandlet i § 2, stk. 1, i rammeaftalen om deltidsarbejde vil påvirke rækkevidden og den effektive virkning af princippet om ligebehandling, som er fastsat i nævnte rammeaftale.
- 39 Det Forenede Kongeriges regering har i det foreliggende tilfælde anført, at det længe har været anerkendt i national ret, at dommere, som beklæder et dommerembede, ikke er ansat i medfør af en ansættelseskontrakt, og at der heller ikke i henhold til national ret findes en kategori af »ansættelsesforhold«, som er anderledes end det forhold, der skabes ved en kontrakt. Ifølge Ministry of Justice og nævnte regering falder dommerstanden i almindelighed uden for anvendelsesområdet for direktiv 97/81. Regulation 17 i Part-time Workers Regulations, hvorved det fastsættes, at disse regulations ikke finder anvendelse på deltidsdommere, der aflønnes på grundlag af daglige honorarer, er følgelig overflødig.
- 40 I henhold til den fortolkning af national ret, som ifølge Det Forenede Kongeriges regering skal foretages af begrebet »ansatte, der har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold«, betyder selve udøvelsen af et dommerembede, at det kan udelukkes, at der findes en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold, således at dommerne berøves den beskyttelse, som er tilsigtet med direktiv 97/81 og rammeaftalen om deltidsarbejde.
- 41 I denne forbindelse bemærkes, at den blotte omstændighed, at dommerne kvalificeres som indehavere af et dommerembede, ikke i sig selv er tilstrækkelig til at fratage dem de rettigheder, der er fastsat i rammeaftalen.
- 42 Det følger nemlig af denne doms præmis 34-38, og navnlig af nødvendigheden af at sikre den effektive virkning af princippet om ligebehandling som omhandlet i nævnte rammeaftale, at en sådan udelukkelse ikke kan tillades og må anses for at være vilkårlig, medmindre arten af det omhandlede ansættelsesforhold adskiller sig væsentligt fra det ansættelsesforhold, som forbinder ansatte, der i henhold til national ret henhører under kategorien arbejdstagere, med deres arbejdsgivere.
- 43 Det påhviler i sidste ende den forelæggende ret at vurdere, i hvilket omfang det forhold, der forener dommerne med Ministry of Justice, i kraft af sin art adskiller sig væsentligt fra det ansættelsesforhold, der forener en arbejdsgiver med en arbejdstager. Domstolen kan dog oplyse den forelæggende ret om visse af de principper og kriterier, som den skal tage i betragtning inden for rammerne af sin behandling af sagen.

- 44 Som generaladvokaten har anført i punkt 48 i forslaget til afgørelse, bemærkes herved, at den forelæggende ret ved fastlæggelsen af, om arten af nævnte forhold adskiller sig væsentligt fra arten af det ansættelsesforhold, som forbinder ansatte, der i henhold til national ret henhører under kategorien arbejdstagere, med deres arbejdsgivere, skal tage hensyn til modsætningen mellem denne kategori og selvstændige erhvervsdrivende i overensstemmelse med ånden i og formålet med rammeaftalen om deltidsarbejde.
- 45 På denne baggrund skal der tages hensyn til fremgangsmåden for udnævnelse og afskedigelse af dommere, men også til måden, hvorpå deres arbejde er tilrettelagt. Det fremgår herved af forelæggelsesafgørelsen, at dommerne forventes at arbejde på fastlagte tidspunkter og i fastlagte perioder, selv om de kan tilrettelægge deres arbejde med en større grad af fleksibilitet end personer i andre erhverv.
- 46 Som det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, bemærkes endvidere, at dommerne har ret til sygedagpenge, barselsdagpenge og andre lignende ydelser.
- 47 Det bemærkes, at den omstændighed, at dommerne er underlagt ansættelsesvilkår, samt at de kan anses for ansatte i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i § 2, stk. 1, i rammeaftalen om deltidsarbejde, på ingen måde berører princippet om domstolenes uafhængighed og medlemsstaternes mulighed for at fastsætte en særlig vedtægt, der regulerer retsvæsenet.
- 48 Som Supreme Court of the United Kingdom har understreget i præmis 27 i forelæggelsesafgørelsen, forbliver dommerne uafhængige ved udøvelsen af deres dømmende hverv som sådan i henhold til artikel 47, stk. 2, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder.
- 49 Disse konstateringer anfægtes ikke af den lettiske regerings argument, hvorefter anvendelsen af EU-retten på den dømmende magt indebærer manglende respekt for medlemsstaternes nationale identitet, hvilket er i strid med artikel 4, stk. 2, TEU. Det bemærkes, at anvendelsen af direktiv 97/81 og rammeaftalen for deltidsarbejde på deltidsdommere, som aflønnes på grundlag af daglige honorarer, ikke berører den nationale identitet, men udelukkende tilsigter, at de omfattes af det almindelige princip om ligebehandling, som udgør et af disse retsakters formål, og således at beskytte dem mod forskelsbehandling af deltidsansatte.
- 50 Det samme gør sig gældende med hensyn til argumentet om, at dommere i almindelighed ikke er omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 97/81 og rammeaftalen om deltidsarbejde, eftersom arbejdskraftens frie bevægelighed i henhold til artikel 51 TEUF ikke finder anvendelse på virksomhed, som er forbundet med udøvelse af offentlig myndighed. Det understreges således, at denne rammeaftale ikke omhandler arbejdskraftens frie bevægelighed.
- 51 Det første spørgsmål skal derfor besvares med, at EU-retten skal fortolkes således, at det tilkommer medlemsstaterne at definere begrebet »[...]ansatte, der har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold« i § 2, stk. 1, i rammeaftalen om deltidsarbejde, og bl.a. at fastsætte, om dommere er omfattet af dette begreb, under forudsætning af at denne personkategori ikke herved vilkårligt udelukkes fra den beskyttelse, der er indeholdt i direktiv 97/81 og rammeaftalen. En udelukkelse fra beskyttelsen er kun tilladt, såfremt det forhold, der forener dommerne og Ministry of Justice, i kraft af sin art adskiller sig væsentligt fra det forhold, som forbinder ansatte, der i henhold til national ret henhører under kategorien arbejdstagere, med deres arbejdsgivere.

Det andet spørgsmål

- 52 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om rammeaftalen om deltidsarbejde, i tilfælde af, at dommere i henhold til national ret er omfattet af begrebet »[...]ansatte, der har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold« i rammeaftalens § 2, stk. 1, skal fortolkes

således, at den er til hinder for, at national ret med henblik på at opnå adgang til pensionsordningen fastsætter en sondring mellem fuldtids- og deltidsdommere eller mellem deltidsdommere, der udøver deres virksomhed i henhold til forskellige ordninger.

- 53 Som det fremgår af de sagsakter, der er fremlagt for Domstolen, følger dette spørgsmål af den omstændighed, at regulation 17 i Part-time Workers Regulations udtrykkeligt fastsætter, at sidstnævnte ikke finder anvendelse på indehavere af dommerembeder, som aflønnes på grundlag af daglige honorarer, såsom recorders. Disse kan således ikke påberåbe sig regulation 5 i Part-time Workers Regulations, som forbyder ubegrundet ringere behandling af deltidsansatte, således at de – i modsætning til fuldtidsdommere og deltidsdommere med fast løn – ikke kan tilslutte sig retsvæsenets pensionsordning og få ret til pension i henhold til denne ordning, når de pensioneres.
- 54 I henhold til § 4, stk. 1, i rammeaftalen om deltidsarbejde er det for så vidt angår ansættelsesvilkår ikke tilladt at behandle deltidsansatte på en mindre gunstig måde end sammenlignelige fuldtidsansatte, udelukkende fordi de arbejder på deltid, medmindre forskelsbehandlingen er begrundet i objektive forhold. I henhold til rammeaftalens § 4, stk. 2, gælder princippet om pro rata temporis, hvor det er hensigtsmæssigt.
- 55 Det bemærkes, at begrebet »ansættelsesvilkår« som omhandlet i § 4 i rammeaftalen om deltidsarbejde omfatter pensioner, der hidrører fra ansættelsesforholdet mellem arbejdstageren og arbejdsgiveren (jf. bl.a. dommen i sagen Bruno m.fl., præmis 42).
- 56 Den forskelsbehandling, som deltidsdommere, der aflønnes på grundlag af daglige honorarer, udsættes for, følger af den omstændighed, at de som følge af den måde, hvorpå de aflønnes, ikke har ret til hverken pension i henhold til retsvæsenets pensionsordning, når de går på pension, eller til den beskyttelse, der er fastsat i regulation 17 i Part-time Workers Regulations.
- 57 Det Forenede Kongeriges regering har i denne henseende gjort gældende, at direktiv 97/81 og rammeaftalen om deltidsarbejde kun omfatter forskelsbehandling af deltidsdommere i forhold til fuldtidsdommere, og ikke forskelsbehandling af forskellige kategorier af deltidsansatte, som udøver deres virksomhed på grundlag af forskellige ordninger.
- 58 Som Det Forenede Kongeriges regering selv har anført under retsmødet, bemærkes i denne forbindelse, at på det tidspunkt, hvor Part-time Workers Regulations blev vedtaget, blev alle deltidsdommere med få undtagelser aflønnet på grundlag af daglige honorarer. Det er således i denne sammenhæng, at situationen for deltidsdommere, der aflønnes på et sådant grundlag, skal anskues. Når de nationale bestemmelser forbeholder retten til at tilslutte sig retsvæsenets pensionsordning for ansatte med fast løn, svarer dette således til at forbeholde denne ret for fuldtidsdommere og samtidig udelukke deltidsdommere, som med få undtagelser aflønnes på grundlag af daglige honorarer.
- 59 Under disse omstændigheder er den omstændighed, at deltidsdommere med fast løn behandles på samme måde som fuldtidsdommere med hensyn til pensionsrettigheder, ikke relevant. Det er følgelig ufornuddent at undersøge, om direktiv 97/81 og rammeaftalen om deltidsarbejde tillader de sondringer, som med henblik på fastsættelse af pensionsrettigheder er indført i national ret mellem deltidsdommere, der udøver deres virksomhed i henhold til forskellige ordninger.
- 60 Det skal således undersøges, om afvisningen af at tildele pension til deltidsdommere, som aflønnes på grundlag af daglige honorarer, indebærer, at de behandles mindre gunstigt end fuldtidsansatte, som befinder sig i en sammenlignelig situation.
- 61 § 3 i rammeaftalen om deltidsarbejde indeholder kriterier for definitionen af, om der er tale om en »en sammenlignelig fuldtidsansat«. Denne defineres i § 3, nr. 2), første afsnit, som en »fuldtidsansat i samme virksomhed, der har samme type ansættelseskontrakt eller ansættelsesforhold, og som er

involveret i samme eller tilsvarende arbejde/beskæftigelse, idet der tages hensyn til andre forhold, der kan omfatte anciennitet, kvalifikationer/færdigheder«. Det bemærkes, at disse kriterier er baseret på indholdet af de omhandlede personers virksomhed.

- 62 Det kan således ikke gøres gældende, at fuldtidsdommere og recorders ikke befinder sig i en sammenlignelig situation som følge af deres karrierers forskellighed, eftersom recorders altid har muligheden for at udøve advokathvervet. Det er i højere grad af betydning, at de i det væsentlige udøver samme virksomhed. De berørte parter, herunder Det Forenede Kongeriges regering, har i denne henseende under retsmødet anført, at recorders og fuldtidsdommere udfører de samme opgaver. Det er således blevet præciseret, at deres arbejde er identisk, og at det udføres ved samme domstole og for samme personkreds.
- 63 Ifølge § 4 i rammeaftalen om deltidsansatte og princippet om forbud mod forskelsbehandling kan forskelsbehandling af en deltidsansat i forhold til en sammenlignelig fuldtidsansat alene finde sted, hvis det er begrundet i objektive forhold.
- 64 Begrebet »objektive forhold« i den forstand, hvori det er anvendt i § 4, stk. 1, i rammeaftalen om deltidsarbejde, skal imidlertid forstås således, at en forskelsbehandling mellem deltidsansatte og fuldtidsansatte ikke tillades ved den omstændighed, at denne forskelsbehandling er fastsat ved en generel og abstrakt retsforordning. Det nævnte begreb kræver derimod, at den omhandlede ulige behandling opfylder et reelt behov, er egnet til at nå det forfulgte formål og er nødvendig herfor [jf. analogt om § 5, stk. 1, litra a), i rammeaftalen om tidsbegrænset ansættelse Del Cerro Alonso-dommen, præmis 57 og 58].
- 65 Da der ikke under sagen for Domstolen er blevet fremført nogen begrundelse, påhviler det den forelæggende ret at undersøge, om den ulige behandling af fuldtidsdommere og deltidsdommere, som aflønnes på grundlag af daglige honorarer, kan begrundes.
- 66 Det bemærkes, at budgetmæssige betragtninger ikke kan begrunde en forskelsbehandling (jf. i denne retning dom af 23.10.2003, forenede sager C-4/02 og C-5/02, Schönheit og Becker, Sml. I, s. 12575, præmis 85, og af 22.4.2010, sag C-486/08, Zentralbetriebsrat der Landeskrankenhäuser Tirols, Sml. I, s. 3527, præmis 46).
- 67 Henset til det ovenstående skal det andet spørgsmål derfor besvares med, at rammeaftalen om deltidsarbejde skal fortolkes således, at den er til hinder for, at national ret med henblik på at opnå adgang til pensionsordningen fastsætter en sontring mellem fuldtidsdommere og deltidsdommere, som aflønnes på grundlag af daglige honorarer, medmindre en sådan forskelsbehandling er begrundet i objektive forhold, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at vurdere.

Sagens omkostninger

- 68 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Anden Afdeling) for ret:

- 1) **EU-retten skal fortolkes således, at det tilkommer medlemsstaterne at definere begrebet »[...]ansatte, der har en ansættelseskontrakt eller et ansættelsesforhold« i § 2, stk. 1, i rammeaftalen om deltidsarbejde, der er indgået den 6. juni 1997, og som findes i bilaget til Rådets direktiv 97/81/EF af 15. december 1997 om rammeaftalen vedrørende deltidsarbejde, der er indgået af UNICE, CEEP og EFS, som ændret ved Rådets direktiv 98/23/EF af 7. april**

1998, og bl.a. at fastsætte, om dommere er omfattet af dette begreb, under forudsætning af at denne personkategori ikke herved vilkårligt udelukkes fra den beskyttelse, der er indeholdt i direktiv 97/81, som ændret ved direktiv 98/23, og rammeaftalen. En udelukkelse fra beskyttelsen er kun tilladt, såfremt det forhold, der forener dommerne og Ministry of Justice, i kraft af sin art adskiller sig væsentligt fra det forhold, som forbinder ansatte, der i henhold til national ret henhører under kategorien arbejdstagere, med deres arbejdsgivere.

- 2) Rammeaftalen om deltidsarbejde, der er indgået den 6. juni 1997, og som findes i bilaget til direktiv 97/81, som ændret ved direktiv 98/23, skal fortolkes således, at den er til hinder for, at national ret med henblik på at opnå adgang til pensionsordningen fastsætter en sondring mellem fuldtidsdommere og deltidsdommere, som aflønnes på grundlag af daglige honorarer, medmindre en sådan forskelsbehandling er begrundet i objektive forhold, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at vurdere.

Underskrifter